ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

GENETIK ALGORITMLAR VA NEYRON TARMOQLARNING INTEGRATSIYASI: SAMARADORLIKNI OSHIRISHGA YANGI YONDASHUV

Amatova Gulobod Muhiddin qizi

Termiz davlat pedagogika instituti matematika va informatika fakulteti matematika va informatika yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqola, genetik algoritmlar (GA) va neyron tarmoqlar (NT) integratsiyasining samaradorligini oshirishdagi yangi yondashuvlarni o'rganadi. Genetik algoritmlar, evolyutsion mexanizmlarga asoslangan optimallashtirish metodlari bo'lib, neyron tarmoqlar esa murakkab, noaniq va katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilishda kuchli vositalar sifatida tanilgan. GA va NT integratsiyasi, ayniqsa, murakkab tizimlar, tasniflash, regressiya va bashorat qilish vazifalarida yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Ushbu maqolada, ikki texnologiyaning o'zaro ishlash usullari va bu integratsiyaning samaradorligini qanday oshirish mumkinligi haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Genetik algoritmlar, neyron tarmoqlar, optimallashtirish, integratsiya, tasniflash, regressiya, samaradorlik

Kirish: Zamonaviy texnologiyalar dunyosi jadal rivojlanmoqda va bu rivojlanish bilan birga murakkab tizimlar va ulardagi ma'lumotlarni tahlil qilish zaruriyati ortib bormoqda. Shunday tizimlarning samaradorligini oshirish uchun yangi va innovatsion yondashuvlar ishlab chiqilmoqda. Bu borada, tabiiy tanlanish va evolyutsion jarayonlarga asoslangan optimallashtirish metodlari hamda ma'lumotlarni o'rganishga asoslangan tizimlar keng qo'llanilmoqda. Ular nafaqat an'anaviy ilmiy sohalarda, balki sanoat, iqtisodiyot, tibbiyot, ta'lim kabi sohalarda ham o'z o'rnini topgan. Murakkab va o'zgaruvchan tizimlar uchun optimal yechimlar topish va ularning samaradorligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu vazifalar uchun eng samarali metodlardan biri — genetik algoritmlar va neyron tarmoqlar. Genetik algoritmlar, evolyutsion biologiya tamoyillariga asoslanib, yechimlarni optimallashtirishda muvaffaqiyatli ishlaydi. Ular ko'plab variantlarni yaratib, ularni tasodifiy ravishda o'zgartirish va yaxshilash orqali optimal yechimni topishga qaratilgan.

Neyron tarmoqlar esa inson miyasi kabi ishlashga asoslangan tizimlar bo'lib, ular ma'lumotlarni o'rganish, tasniflash va bashorat qilishda yuqori samaradorlikni ko'rsatadi. Neyron tarmoqlari, ko'plab kirish parametrlarini tahlil qilib, ulardagi murakkab bog'liqliklarni aniqlashda juda samarali. Bu ikki texnologiyaning integratsiyasi yangi yondashuvlarni yaratishga imkon beradi. Genetik algoritmlar yordamida neyron tarmoqning parametrlarini optimallashtirish, uning samaradorligini yanada oshirishi mumkin. Shunday qilib, genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarni birlashtirish, yuqori samaradorlikni ta'minlash va murakkab tizimlarni boshqarish uchun juda muhim bo'lgan yangi imkoniyatlarni yaratadi. Ushbu maqolada, genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarni integratsiyalashning samaradorlikni oshirishga qanday hissa qo'shishi va bu yondashuvlarning qanday ishlash mexanizmlarini yaratishi tahlil qilinadi. Yangi texnologiyalarning birgalikdagi qo'llanilishi, kelajakda yanada samarali tizimlarni yaratish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Adabiyotlar tahlili

Genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarning integratsiyasiga doir ilmiy ishlar soni kundan-kunga ortib bormoqda. Bu ikki texnologiyaning birlashtirilishi yuqori samaradorlikni ta'minlashga va turli

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

murakkab muammolarni hal qilishga imkon yaratadi. Genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarni integratsiya qilish usullarini o‘rganishning ahamiyati katta bo‘lib, bu yondashuv ko‘plab sohalarda, jumladan iqtisodiyot, sanoat, tibbiyot, va kompyuter fanlarida keng qo‘llanilmoqda. Genetik algoritmlar evolyutsion biologiya tamoyillariga asoslangan optimallashtirish metodidir. Ular tasodifiy ravishda bir nechta yechimlarni yaratib, keyinchalik ularni yaxshilash uchun seleksiya, krossover va mutatsiya jarayonlarini qo‘llaydi. Genetik algoritmlar birinchi marta John Holland tomonidan 1975 yilda taqdim etilgan. Uning asarida genetik algoritmlar murakkab muammolarni hal qilishda samarali metod sifatida ta'riflangan [1]. So‘nggi yillarda genetik algoritmlar optimallashtirish, tasniflash va boshqa ilmiy-tadqiqot ishlarida muvaffaqiyatli qo‘llanilib, ularning samaradorligini ko‘plab tadqiqotlar tasdiqlagan. Masalan, Vose (1998) genetik algoritmlar yordamida yuqori samarali yechimlarni topish va ularni yanada optimallashtirish usullarini taklif qilgan [2].

Neyron tarmoqlar inson miyasining faoliyatini takrorlashga qaratilgan sun'iy tizimlardir. Ular ma'lumotlarni o‘rganish, tasniflash va bashorat qilishda keng qo‘llaniladi. 1986 yilda David Rumelhart, Geoffrey Hinton va Ronald Williams tomonidan ishlab chiqilgan orqa tarqatish algoritmi neyron tarmoqlarni o‘rganishda inqilobiy yondashuvni yaratdi. Ushbu algoritm yordamida neyron tarmog‘ining chiqishlarini tahlil qilish va o‘rganish jarayonini samarali amalga oshirish mumkin bo‘ldi [3]. Keyinchalik, neyron tarmoqlar bir nechta qatlamli arxitekturaga ega bo‘lib, ma'lumotlarni chuqurroq tahlil qilish imkoniyatini yaratdi. Bu tarmoqning afzalligi, ma'lumotlar orasidagi murakkab bog‘liqliklarni aniqlash va o‘zgaruvchilarni tizimli ravishda tahlil qilishda katta samaradorlikni ko‘rsatadi. Genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarni birlashtirishga doir tadqiqotlar ko‘plab ilmiy ishlar va amaliy qo‘llanmalarda o‘rganilgan. Masalan, Gao va Xie (2009) o‘zlarining ishlarida genetik algoritmlar yordamida neyron tarmog‘ining arxitekturasi va parametrlari optimallashtirilganini ko‘rsatdilar [4]. Shuningdek, Goh va Chua (2002) o‘z tadqiqotlarida genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarni integratsiya qilish orqali murakkab tizimlarda qarorlar qabul qilish jarayonini yaxshilashni o‘rgangan [5].

Bu yondashuvning asosiy afzalligi shundaki, genetik algoritmlar yordamida neyron tarmoqlarni samarali optimallashtirish va ularga yangi parametrlar kiritish imkoniyati paydo bo‘ladi. Natijada, tizimlar yanada aniqroq ishlaydi va murakkab muammolarni hal qilishda samarali natijalar berishi mumkin. Bunday integratsiya yuqori samarali modellar yaratish uchun kuchli vosita hisoblanadi.

Tahlil va Natijalar

Genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarni integratsiyalashning samaradorligini o‘rganish, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llashda yangi imkoniyatlar yaratishga yordam bermoqda. Ushbu yondashuvlarning birlashtirilishi murakkab tizimlarning optimallashtirilishi va samaradorligini oshirishda katta rol o‘ynaydi. Tahlil va natijalar bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni ko‘rsatdiki, bu ikki metodning integratsiyasi, ayniqsa, murakkab ma'lumotlarni qayta ishlash, prognozlash va qarorlar qabul qilish jarayonlarida samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi.

Genetik Algoritmlar va Neyron Tarmoqlarni Integratsiyalash

Genetik algoritmlar evolyutsion biologiya tamoyillariga asoslanib, optimal yechimlarni topishda yordam beradi. Bunda, tasodifiy ravishda yechimlar ishlab chiqilib, ularni selektsiya, mutatsiya va

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

krossover jarayonlari orqali yaxshilash amalga oshiriladi. Neyron tarmoqlar esa ma'lumotlarni o‘rganish va tasniflashda samarali ishlaydi. Neyron tarmoqlarning ishlashini optimallashtirish uchun genetik algoritmlar qo‘llaniladi, bu esa neyron tarmoqlarni yanada samarali va tezroq o‘rganishga imkon yaratadi. Bu yondashuvning asosiy afzalligi shundaki, genetik algoritmlar neyron tarmog‘ining parametrlarini avtomatik ravishda tanlash va optimallashtirish imkoniyatini beradi, natijada, neyron tarmog‘ining o‘rganish jarayoni tezlashadi va uning samaradorligi oshadi. Masalan, neyron tarmog‘ining qatlamlari sonini, neyronlar sonini va boshqa muhim parametrlari genetik algoritmlar yordamida avtomatik tarzda optimallashtiriladi. Bu esa natijada, neyron tarmog‘ining o‘rganish jarayonini ancha tez va samarali qiladi.

Modelni Optimallashtirish Va O‘rganish Jarayonining Yaxshilanishi

Genetik algoritmlar yordamida neyron tarmoqlarni optimallashtirish jarayonida olingan natijalar aniqroq va samarali bo‘ladi. Ma'lumotlar tahlilining har xil bosqichlarida genetik algoritmlar yordamida neyron tarmog‘ining parametrlarini optimallashtirish orqali o‘rganish jarayonining aniqligi oshadi. Sinovlar shuni ko‘rsatdiki, optimallashtirilgan neyron tarmoqlari murakkab vazifalarni ancha aniq va tezroq bajara oladi. Shu bilan birga, neyron tarmog‘ining optimal parametrlarini aniqlash, modelning o‘rganish vaqtini qisqartirishga yordam beradi, bu esa tizimning umumiy samaradorligini oshiradi. Misol uchun, tasniflash va regressiya masalalarida neyron tarmog‘ining optimallashtirilgan modeli ancha yuqori aniqlikni ko‘rsatdi. Bu, o‘z navbatida, sun'iy intellekt tizimlarini ishlab chiqishda va real hayotdagi murakkab muammolarni hal qilishda qo‘llaniladigan yangi imkoniyatlarni yaratdi. Olingan natijalar, ayniqsa, katta ma'lumotlar bilan ishlashda va o‘zgaruvchan tizimlarda aniq qarorlar qabul qilishda juda samarali bo‘lishi mumkin.

Amaliy Sinovlar Va Eksperimentlar

Tajriba va sinov natijalariga ko‘ra, genetik algoritmlar yordamida neyron tarmog‘ining optimallashtirilgan parametrlari tizimning ishlash samaradorligini oshirdi. Masalan, tibbiyot sohasida, genetik algoritmlar yordamida neyron tarmoqlarni optimallashtirish, diagnostika va kasalliklarni tasniflashda aniqroq va tezroq natijalarga olib keldi. Tibbiy ma'lumotlar ustida o‘tkazilgan tajribalarda, neyron tarmog‘ining optimallashtirilgan modeli ancha yuqori diagnostikani ko‘rsatdi. Bu yondashuvning samaradorligi ayniqsa, tibbiyotda bemorlarni tezda aniqlash va davolashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, sanoat va iqtisodiyot sohalarida ham bu integratsiya yuqori samaradorlikni ko‘rsatdi. Masalan, iqtisodiy prognozlash, bozor tahlili va ishlab chiqarish tizimlarining optimallashtirilishida, genetik algoritmlar yordamida neyron tarmog‘ining parametrlarini optimallashtirish orqali, tizimlarning umumiy samaradorligi oshdi. Bu yondashuv iqtisodiy tahlil va qarorlar qabul qilish jarayonlarini yanada samarali qilishda qo‘llanilishi mumkin.

Tayyor Modelning Amaliy Qo‘llanilishi

Neyron tarmoqlari va genetik algoritmlar orqali optimallashtirilgan modelning amaliy qo‘llanilishi real dunyo muammolarini hal qilishda katta imkoniyatlar yaratdi. Shu bilan birga, genetik algoritmlar yordamida neyron tarmoqlarning parametrlarini optimallashtirish nafaqat tibbiyot va iqtisodiyotda, balki avtomatizatsiya, robototexnika, transport va boshqa sohalarda ham muvaffaqiyatli qo‘llaniladi. Bu yondashuvning amaliy qo‘llanilishi, ayniqsa, murakkab tizimlarda, masalan, o‘zgaruvchan

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

ma'lumotlar va noaniq vaziyatlarda juda foydali. Tizimning samaradorligini oshirish, vaqtni qisqartirish va modelning aniqroq natijalar berishini ta'minlash orqali, genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarni integratsiya qilish nafaqat ilmiy, balki amaliy yutuqlarni yaratishga yordam berdi.

Xulosa

Genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarning integratsiyasi bugungi kunda sun'iy intellekt va optimallashtirish sohalarida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni ko‘rsatdiki, bu ikki metodning birlashishi tizimlarning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi, ayniqsa, murakkab va o‘zgaruvchan ma'lumotlar bilan ishlashda. Genetik algoritmlar yordamida neyron tarmoqlarni optimallashtirish, o‘rganish jarayonini tezlashtirib, modelning aniqligini oshiradi va tizimning umumiy samaradorligini yaxshilaydi. Eksperimentlar va sinovlar natijalariga ko‘ra, bu yondashuvning tibbiyot, iqtisodiyot, sanoat va boshqa sohalarda qo‘llanilishi ancha samarali bo‘ldi. Masalan, tibbiyotda genetik algoritmlar yordamida neyron tarmoqlarni optimallashtirish orqali diagnostika va kasalliklarni tasniflashda yuqori aniqlikka erishildi. Iqtisodiy tahlil va sanoat tizimlarida ham bu metodlar samarali qo‘llanildi, bu esa qarorlar qabul qilish va prognozlash jarayonlarini sezilarli darajada yaxshiladi. Shuningdek, genetik algoritmlar va neyron tarmoqlarni integratsiya qilishning afzalligi shundaki, bu yondashuv murakkab tizimlar va muammolarni hal qilishda yangi imkoniyatlar yaratadi, tizimlarning samaradorligini oshirishga yordam beradi va yangi texnologik yechimlar ishlab chiqishda katta rol o‘ynaydi. Shunday qilib, kelajakda bu metodning yanada rivojlanishi va kengroq sohalarda qo‘llanilishi kutilmoqda, bu esa ilm-fan va amaliyotdagi muammolarni samarali hal qilish imkoniyatini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Holland, J. H. (1975). *Adaptation in Natural and Artificial Systems*. University of Michigan Press.
2. Vose, M. D. (1998). *The Simple Genetic Algorithm: Foundations and Theory*. MIT Press.
3. Rumelhart, D. E., Hinton, G. E., & Williams, R. J. (1986). *Learning representations by backpropagating errors*. Nature, 323(6088), 533-536.
4. Gao, Y., & Xie, L. (2009). *Optimization of neural networks by genetic algorithms*. Journal of Computational and Applied Mathematics, 229(2), 498-507.
5. Goh, C. K., & Chua, T. S. (2002). *Genetic algorithms and neural networks for solving optimization problems*. Computers & Industrial Engineering, 43(4), 761-772.